

УДК 332.8+338.5:658.8

Є.С. Градобосва, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу економіко-правових проблем містознавства Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ

**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА
ВЕЛИКИХ МІСТ І АГЛОМЕРАЦІЙ: ТАРИФНИЙ АСПЕКТ**

У статті розглянуто сучасний стан, проблеми підвищення ефективності господарювання та розвитку підприємств житлово-комунального господарства великих міст і агломерацій, визначено галузеві та економіко-правові особливості тарифоутворення на їх послуги, виокремлено основні чинники, які справляють вплив на цей процес, проаналізовано чинну правову площину тарифоутворення і тарифорегулювання. Визначено роль процесів урбанізації і агломерування в забезпеченні стабілізації фінансового стану та розвитку підприємств житлово-комунального господарства. Обґрунтована доцільність оптимізації тарифоутворення на послуги підприємств житлово-комунального господарства як за рахунок використання внутрішніх резервів раціоналізації процесів виробництва та надання житлово-комунальних послуг, ефективного інструментарію управління витратами та скорочення таким чином собівартості, так і шляхом запровадження ефективних для кожного окремого виду житлово-комунальних послуг методів тарифоутворення, забезпечення прозорості процедури визначення та встановлення / зміни тарифів для всіх зацікавлених сторін. Використання запропонованих рекомендацій створить передумови стабілізації фінансового стану та забезпечення підвищення ефективності господарювання підприємств житлово-комунального господарства великих міст і агломерацій за рахунок досягнення збалансованості економічних інтересів контрагентів ринку житлово-комунальних послуг (споживачів послуг, господарюючих суб'єктів, інвесторів, органів державної влади та місцевого самоврядування).

Ключові слова: підприємства житлово-комунального господарства, велике місто, агломерація, тарифоутворення, тарифорегулювання, послуги (1 Рис., Табл., 15 Літ.).

Е.С. Градобоева

**ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ
ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА КРУПНЫХ ГОРОДОВ И
АГЛОМЕРАЦИЙ: ТАРИФНЫЙ АСПЕКТ**

В статье рассмотрено современное состояние, проблемы повышения эффективности хозяйствования и развития предприятий жилищно-коммунального хозяйства крупных городов и агломераций, определены отраслевые и экономико-правовые особенности тарифообразования на их услуги, выделены основные факторы, оказывающие влияние на этот процесс, проанализировано действующее правовое поле тарифообразования и тарифорегулирования. Определена роль процессов урбанизации и агломерирования в обеспечении стабилизации финансового состояния и развития предприятий жилищно-коммунального хозяйства. Обоснована целесообразность оптимизации тарифообразования на услуги предприятий жилищно-коммунального хозяйства как за счет использования внутренних резервов рационализации процессов производства и предоставления жилищно-коммунальных услуг, эффективного инструментария управления затратами и сокращения таким образом себестоимости, так и путем внедрения эффективных для каждого отдельного вида жилищно-коммунальных услуг методов тарифообразования, обеспечения прозрачности процедуры определения и установления / изменения тарифов для всех заинтересованных сторон. Использование предложенных рекомендаций создаст предпосылки для стабилизации финансового состояния и обеспечения повышения

ефективності хозяйствования предприятий жилищно-коммунального хозяйства крупных городов и агломераций за счет достижения сбалансированности экономических интересов контрагентов рынка жилищно-коммунальных услуг (потребителей услуг, хозяйствующих субъектов, инвесторов, органов государственной власти и местного самоуправления).

Ключевые слова: предприятия жилищно-коммунального хозяйства, крупный город, агломерация, тарифообразование, тарифорегулирование, услуги (1 Рис., Табл., 15 Лит.).

Ye. Gradoboieva

**INCREASING THE EFFICIENCY OF MANAGEMENT
OF ENTERPRISES OF THE HOUSING AND COMMUNAL
SECTOR IN LARGE CITIES AND AGGLOMERATIONS: TARIFF ASPECT**

The paper considers the modern state, problems of increasing the efficiency of management and development of the housing and communal sector enterprises in large cities and agglomerations, identifies the main sectoral and economic-legal features of tariff setting for their services, highlights the main factors affecting this process, analyses the current legal framework for tariff setting and tariff regulation. The role of urbanization and agglomeration processes in providing a stable financial position and development of the housing and communal sector enterprises is defined. The paper grounds the expediency to optimize the process of tariff setting for services of the housing and communal sector enterprises due to the use of internal reserves to make processes of production and supply of services more rationale, application of more effective cost management tools, and reduction in this way of production costs, the introduction of tariff setting methods effective for each type of housing and communal services and ensure the procedure of determining and setting / changing tariffs transparent for all stakeholders. The use of above recommendations will create the preconditions for stabilizing a financial position and increasing the efficiency of management of the housing and communal sector enterprises in large cities and agglomerations due to the balance between the interests of participants of the market of housing and communal services (customers, investors, business-partners, control bodies, public authorities and local governments).

Keywords: enterprises of housing and communal sector, large city, agglomeration, tariff setting, tariff regulation, services (1 Figure, 15 References).

Постановка проблеми. Одним з визначальних векторів розвитку країни, її регіонів і міст Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» визначено реалізацію реформи житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ) [1]. На цьому також наголошено і в таких стратегічних для розвитку країни та її регіонів програмних документах як Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 385 від 6 серпня 2014 р., Антикризова програма спільних дій влади та бізнесу: невідкладні рішення 2015 – 2016 років [2; 3]. При цьому серед основних завдань реформування ЖКГ України провідна роль належить удосконаленню тарифної політики в сфері [3, с. 20].

Гострота та незмінність інтересу до різних аспектів реформування і розвитку ЖКГ пояснюється, перш за все, великою соціальною й суспільною значущістю, ключовою роллю сфери житлово-комунальних послуг не тільки у задоволенні першочергових потреб населення, а й в забезпеченні стабільного та безперебійного господарювання підприємств, організацій, закладів освіти і охорони здоров'я тощо. З іншого боку, досягнення основної мети органів місцевого самоврядування, яка полягає у створенні сприятливих умов для проживання населення міста (включаючи в тому числі забезпечення безперебійності та якості надання житлово-комунальних послуг) і в цілому підвищені якості його життя та сприянні розвитку територіальних громад,

безпосередньо залежить як від стану об'єктів комунальної інфраструктури, так і від вартості та джерел оплати відповідних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблематика обґрунтованості тарифів на житлово-комунальні послуги підприємств великих міст і агломерацій та в цілому ефективності державного регулювання системи тарифоутворення в ЖКГ традиційно перебуває у центрі пильної уваги як науковців, владних структур, так і населення, громадських організацій, засобів масової інформації, обговорюватиметься на сторінках монографічних, спеціалізованих наукових видань, періодичного друку. Вагомий внесок у розв'язання проблем формування ринку житлово-комунальних послуг, визначення особливостей системи фінансового забезпечення і перспектив реформування ЖКГ становлять теоретичні та практичні напрацювання І.В. Запатріної, О.В. Нагорної, Я.В. Остафійчук [4 - 6]. Критичний аналіз переваг та недоліків апробованих у світовій практиці й представлених у науковій літературі підходів до тарифоутворення на житлово-комунальні послуги, оцінку можливостей та доцільності їх використання в сучасних реаліях української економіки наведено у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема Т. Джамасба, А. Бабак, Л. Бражнікової, В. Полуянова [7 - 10]. В наукових роботах В.М. Інякіна, Г.В. Ерліх [11; 12], присвячених проблематиці забезпечення надійності життєзабезпечення в міському розрізі, доведено урбанізаційну роль інфраструктури в розвитку міської економіки. В той же час найважливіші питання розвитку сфери життєзабезпечення як на рівні підприємств (включаючи, зокрема, удосконалення механізмів тарифоутворення на послуги, що надаються ними), так і на макрорівні (зокрема, створення конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг, підвищення ефективності системи державного регулювання відповідних процесів) на сучасному етапі реформування ЖКГ України залишаються вельми дискусійними, відкритими та потребують подальших ґрунтовних досліджень, що обумовлює актуальність та визначає мету дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування шляхів підвищення ефективності господарювання підприємств ЖКГ великих міст і агломерацій на ґрунті оптимізації процесів тарифоутворення на їх послуги, спрямованої на стимулювання використання внутрішніх резервів скорочення собівартості та досягнення збалансованості економічних інтересів учасників ринку житлово-комунальних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для стабілізації фінансового стану підприємств ЖКГ, підвищення ефективності господарювання, перш за все, необхідно забезпечити вирішення проблеми фінансування їх діяльності. При цьому оскільки тарифи виступають визначальним джерелом фінансування діяльності об'єктів ЖКГ та їх модернізації [4, с. 40], то першочергового значення в сучасних умовах господарювання підприємств сфери життєзабезпечення, з одного боку, набувають питання формування і встановлення беззбиткового рівня тарифів (покриття ними економічно обґрунтованих витрат) і наявності у їх складі інвестиційної складової, а з іншого, – потребує вирішення завдання раціоналізації процесів виробництва та надання житлово-комунальних послуг і скорочення відповідних витрат, а також досягнення своєчасного та стовідсоткового надходження коштів за надані комунальні послуги.

На рис. 1 схематично представлено формування собівартості і тарифів на житлово-комунальні послуги, а також узагальнено основні чинники впливу на ці процеси.

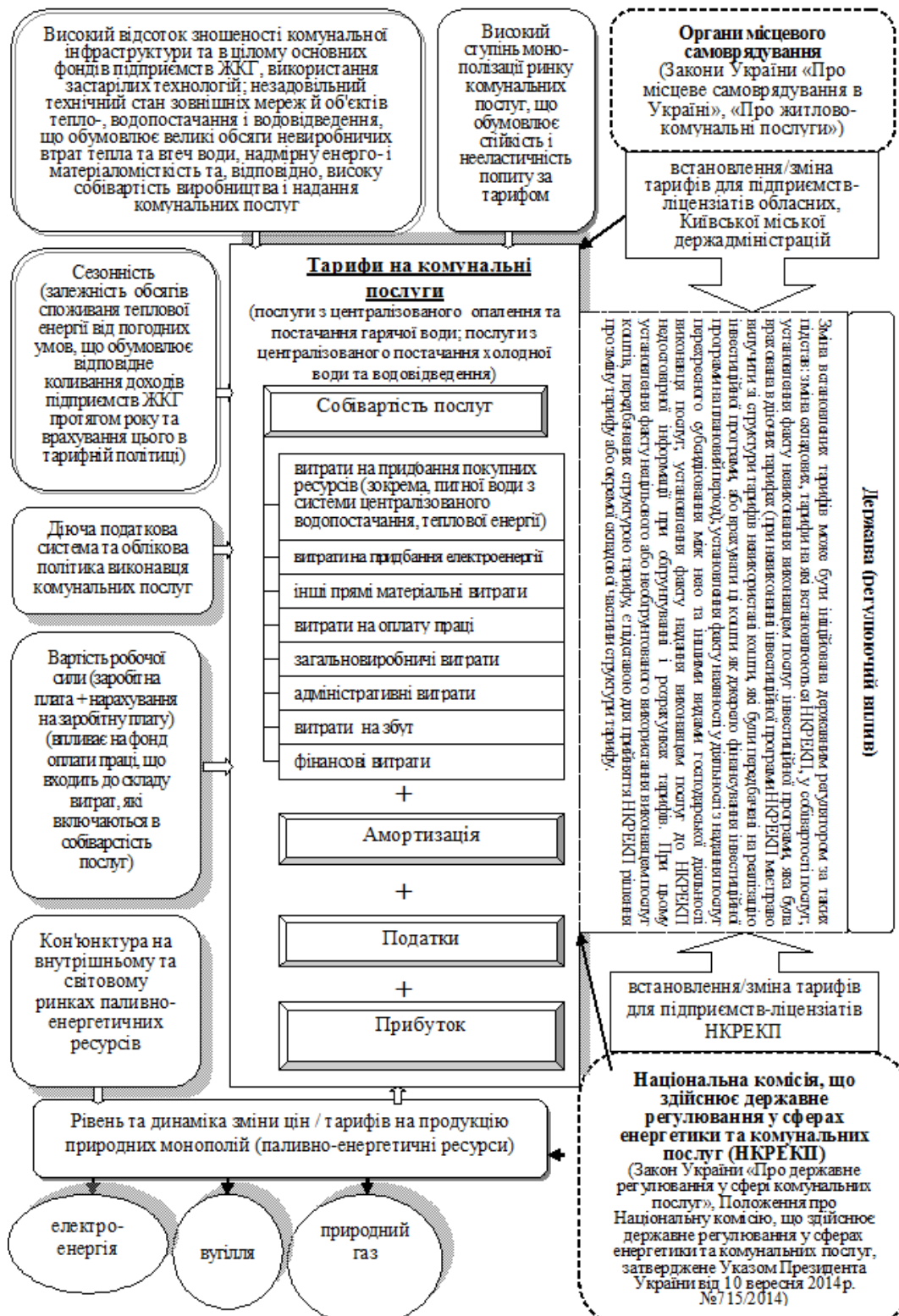

Рис. 1. Тарифоутворення на послуги підприємств ЖКГ та чинники, що впливають на цей процес*

* Складено автором

Щодо економіко-правових засад тарифоутворення на житлово-комунальні послуги, то слід відзначити, що останнім часом в Україні прийнято чимало законодавчих та нормативно-правових актів, прогресивних з точки зору вдосконалення процедур встановлення та зміни тарифів, розподілу повноважень органів, які здійснюють регулювання відповідних процесів. Законом України «Про житлово-комунальні послуги» від 24 червня 2004 р. №1875-IV визначено, що розмір плати за послуги розраховується

виходячи з розміру затверджених цін/тарифів та показань засобів обліку або за нормами, затвердженими в установленому порядку. Згідно із статтею 31 Закону України «Про житлово-комунальні послуги», підприємства-виконавці/виробники здійснюють розрахунки економічно обґрунтованих витрат на виробництво (надання) житлово-комунальних послуг і подають їх органам, уповноваженим здійснювати встановлення тарифів [13]. Чинним законодавством повноваження щодо встановлення тарифів на комунальні послуги (зокрема, на теплову енергію, послуги з централізованого опалення та постачання гарячої води, з централізованого постачання холодної води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем)) розподілені між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) (реалізує діяльність відповідно до вимог Закону України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг», Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, затверджена Указом Президента України від 10 вересня 2014 р. №715/2014) та органами місцевого самоврядування (рис. 1). При цьому процедура прийняття рішень про перегляд тарифів на продукцію та послуги підприємств ЖКГ здійснюється уповноваженими органами з урахуванням вимог Законів України «Про житлово-комунальні послуги», «Про доступ до публічної інформації», наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Порядку доведення до споживачів інформації про перелік житлово-комунальних послуг, структуру цін/тарифів, зміну цін/тарифів з обґрунтуванням її необхідності та про врахування відповідної позиції територіальних громад» від 30 липня 2012 р. № 390. Рішення щодо встановлення тарифів приймає НКРЕКП на засіданнях у формі відкритих слухань шляхом усебічного та повного з'ясування позицій усіх учасників засідань, які проводяться після розгляду наданих заявником (підприємством-надавачем послуги) заяви та документів, аналізу результатів фінансово-господарської діяльності заявника відповідними структурними підрозділами НКРЕКП.

Рішення про встановлення тарифів, до яких додається структура тарифів, оформлюються відповідними постановами НКРЕКП та доводиться до відома споживачів згідно чинного законодавства. Періодичність перегляду тарифів на житлово-комунальні послуги в Україні законодавчо не встановлена. В той же час в умовах невизначеності чинників зовнішнього середовища на ринку житлово-комунальних послуг і в цілому політичної та економічної нестабільності, фінансово-економічної кризи, згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги» від 1 червня 2011 р. № 869, Постанови НКРЕКП від 15 січня 2015 р. № 13, якою затверджено Процедуру встановлення тарифів на послуги з централізованого постачання холодної води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем), зміна тарифів може бути ініційована як державним регулятором (рис. 1), так і виконавцем послуг за таких обставин, що впливають або можуть вплинути на результати його діяльності у період регулювання:

зміна обсягів надання послуг з централізованого постачання холодної води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем), урахованих при встановленні діючих тарифів, більше ніж на 5 % (для послуг централізованого опалення і постачання гарячої води – відповідна зміна обсягів надання послуг повинна бути більшою ніж на 15%);

зміна у структурі опалювального фонду більше ніж на 15%;

зміна в установленому порядку інвестиційної програми виконавця послуг, якщо це призводить до зміни тарифів більше ніж на 5% від установленного рівня (для послуг централізованого опалення і постачання гарячої води – відповідна зміна повинна складати більше ніж 2 %);

зміна протягом строку дії тарифів обсягу окремих витрат, пов'язаних із наданням послуг з централізованого постачання холодної води, водовідведення (з використанням

внутрішньобудинкових систем), з причин, які не залежать від виконавця послуг, включаючи зокрема зміну ставок податків і зборів, розмірів мінімальної заробітної плати, орендної плати та амортизаційних відрахувань, підвищення або зниження цін і тарифів на паливно-енергетичні та інші матеріальні ресурси, якщо це в сукупності призводить до зміни тарифів більше ніж на 5% від установленого рівня (для послуг централізованого опалення і постачання гарячої води – відповідна зміна повинна становити 2% від установленого рівня).

При цьому аналіз тексту зазначених законодавчих та нормативно-правових актів дозволяє констатувати їх цілком виправдане спрямування на стимулювання підприємств до зниження енергоємності та оптимізації організації виробничих процесів, а механізм формування тарифів, передбачений положеннями зазначених документів, покликаний скоротити навантаження на державний бюджет України та одночасно забезпечити стає функціонування підприємств виробників і надавачів комунальних послуг.

Частково погоджуючись із позицією В.М. Інякіна та М.В. Леденевої [11, с. 6] щодо наявності у підприємств ЖКГ певних внутрішніх резервів скорочення витрат, реалізація яких дозволить досягти безбитковості та прибутковості господарювання, сприятиме збільшенню обсягу власних інвестиційних ресурсів, завдяки підвищенню значення прибутку як джерела інвестицій у відтворення основних фондів, слід визнати необхідність періодичного перегляду тарифів на послуги. Це пов'язано із тим, що серед основних чинників, які впливають на формування тарифів на комунальні послуги (рис.1), переважна більшість не підконтрольна управлінню з боку підприємства (сезонність, особливості оподаткування, вартість робочої сили тощо), а найвагоміша за обсягом складова в загальній структурі собівартості – витрати на придбання покупних ресурсів (зокрема, питної води з системи централізованого водопостачання, теплової енергії), електроенергії, природного газу, тарифи на які також формуються на високомонополізованих ринках та підлягають державному регулюванню, що призводить до чутливості процесів тарифоутворення на послуги підприємств ЖКГ від кон'юнктури на внутрішньому та світовому ринках паливно-енергетичних ресурсів, які протягом останніх років мають стійку і стрімку динаміку дорожчання.

Щодо поетапного підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги з метою поступового доведення до їх економічно обґрунтованого рівня, то 5 травня 2016 р. на засіданні Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики і комунальних послуг України (далі – НКРЕКП) схвалено ціни на теплову енергію і тарифи на послуги централізованого опалення (їх підвищено на 75–90%) (різниця обумовлена тим, що підприємствами використовуються різні матеріали для вироблення теплової енергії: природний газ, вугілля-антрацит тощо), а також на гаряче водопостачання (в 1,6 раза) (введено в дію з 1 липня 2016 р.) [14, с. 2]. З 1 вересня 2016р. в Україні, відповідно до постанови НКРЕКП №220 від 26 лютого 2015р., передбачене чергове зростання тарифів на електроенергію, що відпускається населенню, на 25% (ці зміни не останні, наступне зростання тарифів на електроенергію, згідно зазначеному документу, заплановане з 1 березня 2017 р.). При цьому незважаючи на прагнення уряду України позбавитися від практики перехресного субсидіювання та збитковості підприємств ЖКГ, у ряді міст України все ще не досягнуто стовідсоткового відшкодування тарифами фактичної собівартості послуг. Зокрема, аналіз офіційної фактичної інформації щодо динаміки тарифів на окремі види житлово-комунальних послуг, представленої на сайті Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [15], дозволяє констатувати, що станом на 1 червня 2016 р. фактична собівартість послуги водопостачання повною мірою відшкодована тарифами по всім категоріям споживачів (населення, комерційні споживачі) лише у Запоріжжі та Чернігові. Досить низьким залишається рівень відсотку покриття тарифами фактичної собівартості послуги

водопостачання в таких містах, як Житомир (58,1%), Львів (73,5%), Івано-Франківськ (75,1%). Незначно краща ситуація спостерігається за послугою утримання будинків та прибудинкових територій – стовідсоткове відшкодування собівартості цієї послуги затвердженими тарифами досягнуто в дев'яти містах України: Вінниці, Луцьку, Білій Церкві, Житомирі, Кіровограді, Луцьку, Рівному, Сумах, Тернополі, Ужгороді (тоді як у низці інших міст рівень цього показника дуже низький: Полтава (40,9%), Запоріжжя (61,1%), Херсон (75,6%)). Що стосується послуги з теплопостачання, то в більшості міст України (зокрема, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Суми, Харків, Херсон, Черкаси, Чернігів) вдалося досягти повного відшкодування тарифами на цю послугу їх фактичної собівартості по всім категоріям споживачів. Однак і за цим видом послуг в низці таких великих міст, як Маріуполь, Одеса, Рівне рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості послуги теплопостачання залишається достатньою низьким (коливається на рівні 80% – 90%). Складний фінансовий стан підприємств ЖКГ міст та агломерацій України в таких умовах посилюється також традиційно високим рівнем дебіторської заборгованості за спожиті житлово-комунальні послуги, яка має тенденцію до щорічного зростання в результаті триваючого економічного спаду і скорочення реальних доходів населення на тлі перманентного підвищення тарифів на всі види послуг. Так, рівень платіжної дисципліни у ЖКГ залишається вельми низьким по всіх містах України: станом на 1 червня 2016 р. заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг становила в Україні 10 027 млн. грн. (без урахування газу та електроенергії) [15]. В регіональному розрізі найбільші суми заборгованості з оплати житлово-комунальних послуг накопичено населенням Дніпропетровської (2216,5 млн. грн.), Харківської (1428,1 млн. грн.), Донецької (1077,1 млн. грн.) областей та м. Київ (1484,9 млн. грн.).

В таких умовах найголовніше завдання вдосконалення державного регулювання як в цілому діяльності суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках, так і тарифорегулювання на послуги підприємств, що надають житлово-комунальні послуги в процесі реформування і розвитку ЖКГ України полягає у недопущенні конфлікту інтересів держави, власників об'єктів комунальної інфраструктури (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування), виробників і споживачів послуг, які характеризуються неспівпадінням та різнаспрямованістю, у досягненні їх збалансованості. При цьому одним з ефективних шляхів досягнення збалансованості та консолідації економічних інтересів зазначених контрагентів ринку житлово-комунальних послуг виступає встановлення зрозумілих, справедливих «правил гри», забезпечення прозорості та економічної визначеності процесів тарифоутворення і тарифорегулювання.

Крім того, підвищення тарифів, поряд із забезпеченням прозорих «правил гри» і зменшенням існуючих ризиків на ринку житлово-комунальних послуг, – одна з найголовніших передумов підвищення інвестиційної привабливості сфери життєзабезпечення та впровадження сучасних прогресивних форм господарювання, включаючи зокрема, реалізацію механізмів державно-приватного партнерства в реалізації інфраструктурних проектів. Цьому багато в чому сприятимуть урбанізаційні процеси та формування і розвиток агломерацій, де має місце значна економія на масштабі: питома вартість надання житлово-комунальних послуг на одиницю площі обслуговування має тенденцію до збільшення, якщо щільність населення перевищує визначене кількісне порогове значення. Ця ж тенденція притаманна й показнику нарахувань за спожиті житлово-комунальні послуги, які, істотно зростаючи у великих містах і агломераціях із високою щільністю населення, значно поліпшують фінансові показники підприємств ЖКГ. Отже, великі міста та агломерації мають певні переваги щодо можливості отримати і скористатися так званім «інфраструктурним ефектом», який проявляється у підвищенні ефективності господарювання підприємств ЖКГ, зростанні економічної віддачі від реалізації ними проектів інфраструктурного розвитку.

В рамках чинної правової площини (Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР, «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 р. № 1508-VII, «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII) потенціал агломерацій в певній мірі може бути використаний, завдяки об'єднанню територіальних громад, поглибленню співробітництва між ними. У статті 10 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» зазначено: «Держава здійснює фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад шляхом надання коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку». Так, на 2016 р. в Державному фонді регіонального розвитку передбачено 3 млрд. грн., а також додатково на соціально-економічний розвиток регіонів виділено 1,940 млрд. грн. При цьому субвенція на підтримку проектів з розвитку інфраструктури об'єднаних територіальних громад складає 1 млрд. грн. [15]. Кошти субвенції розподілятимуться між 159 об'єднаними громадами за чіткою формулою, в залежності від кількості сільського населення і площі громади: від 960 тис. грн. для найменшої об'єднаної громади до 23 млн. грн. – для найбільшої. Всі ці кошти будуть виділені із загального фонду Державного бюджету, тобто є захищеними статтями і гарантовано надійдуть в регіони. Станом на 15 серпня 2016 р. до Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України надійшло 1034 заявки від 156 об'єднаних територіальних громад на проекти розвитку інфраструктури, загальна сума реалізації яких становить близько 846 млн грн., що будуть реалізовані за рахунок зазначеної державної субвенції [15]. Примітно, що в регіональному розрізі об'єднаними територіальними громадами Вінницької, Донецької, Закарпатської, Кіровоградської, Миколаївської та Сумської областей подано заявок на 100 % виділених їм коштів субвенції, в той час як від Київщини проектних заявок ще не надходило (розмір невикористаної субвенції складає 6,1 млн. грн.). Проте, незважаючи на наявність законодавчого підґрунтя, в деяких регіонах розвиток комунальної інфраструктури та підприємств ЖКГ стримується внаслідок вельми уповільнених темпів підготовки, подання та погодження заявок на реалізацію відповідних проектів: найбільші обсяги залишків невикористаної субвенції зафіксовано в Хмельницькій (68,7 млн. грн.), Полтавській (23,5 млн. грн.), Одеській (18,2 млн. грн.), Тернопільській (16,1 млн. грн.) областях.

Висновки. Таким чином, формування і розвиток агломерацій створює передумови активізації притоку інвестицій в ЖКГ, впровадження сучасних прогресивних форм господарювання в сфері житлово-комунальних послуг, включаючи зокрема застосування механізмів державно-приватного партнерства при реалізації інфраструктурних проектів, підвищення їх економічної ефективності та віддачі за рахунок дії агломераційного інфраструктурного ефекту, який при цьому виникає. В даний час в рамках чинного законодавства в Україні потенціал агломерацій певною мірою може бути використаний за рахунок об'єднання територіальних громад та отримання відповідної державної фінансової підтримки у вигляді субвенцій на реалізацію проектів їх інфраструктурного розвитку і підвищення ефективності господарювання підприємств ЖКГ.

На тлі постійного зростання вартості паливно-енергетичних ресурсів, які є найвагомими складовими собівартості житлово-комунальних послуг, навіть за умови систематичного підвищення тарифів з метою поступового досягнення ними економічно обґрунтованого рівня, в багатьох містах України тарифи і досі не відшкодовують фактичну собівартість послуг, що надаються підприємствами ЖКГ. В таких умовах зміна тарифів на житлово-комунальні послуги для всіх категорій споживачів, що обумовлена дією об'єктивних чинників, обов'язково повинна супроводжуватися:

раціоналізацією процесів виробництва та надання житлово-комунальних послуг, пошуком підприємствами ЖКГ внутрішніх резервів скорочення витрат та собівартості послуг (включаючи зокрема вдосконалення системи управління витратами, запровадження обов'язкового комерційного обліку теплової енергії і води, реалізацію інноваційно-інвестиційних проектів розвитку комунальної інфраструктури, спрямованих на підвищення енергоефективності та запровадження систем енергоменеджменту тощо), використання яких дозволить досягти беззбитковості господарювання;

забезпеченням прозорості процедури визначення та встановлення / зміни тарифів для всіх зацікавлених сторін (споживачів послуг (населення, комерційні споживачі, бюджетні організації), інвесторів, бізнес-партнерів, контролюючих органів, органів державної влади та місцевого самоврядування тощо). Для цього, а також з метою посилення обґрунтованості структури витрат на виробництво і надання послуг, унеможливлення їх завищення рішення про зміни тарифів на житлово-комунальні послуги з економічним обґрунтуванням її необхідності (підкріплені відповідними розрахунками та офіційними поясненнями) повинні ухвалюватися прозоро з участю депутатського корпусу політичних партій і залученням громадськості до відповідного обговорення та громадського контролю об'єктивності поданих розрахунків. Це дозволить здійснювати соціально орієнтоване та економічно вигідне функціонування підприємств міського господарства, які надають житлово-комунальні послуги, а також сприятиме досягненню збалансованості (консолідації) економічних інтересів учасників ринку цих послуг;

запровадженням ефективних для кожного окремого виду житлово-комунальних послуг методів тарифоутворення, які створюватимуть передумови переходу на принцип покриття економічно обґрунтованих витрат, сприятимуть уникненню явного та прихованого перехресного субсидіювання в ЖКГ, стимулюватимуть енергоефективність і ресурсозбереження в сфері життєзабезпечення як з боку надавачів, так і з боку споживачів послуг.

Подальших досліджень потребують питання врахування та оцінки можливих наслідків розвитку конкурентних відносин в ЖКГ України, визначення пов'язаних з цим переваг і погроз, прогнозування та ранжування ризиків, а також формування інструментарію попередження / недопущення та/або мінімізації негативних наслідків дії виявлених ризиків.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 4. – Ст. 67.
2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 70. – Ст. 1966.
3. Антикризова програма спільних дій влади та бізнесу: невідкладні рішення 2015 – 2016 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uspp.ua>.
4. Запатріна І.В. Житлово-комунальне господарство: перспективи реформування / І.В. Запатріна, Т.Б. Лебеда // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 34 – 44.
5. Нагорна О.В. Система фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства / О.В. Нагорна // Глобальні та національні проблеми економіки. Збірник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. – 2016. – Вип. 9. – С. 665 – 668.
6. Остафійчук Я.В. Формування ринку житлово-комунальних послуг / Сталий розвиток сфери послуг: сутність, тенденції та перспективи : [монографія] / Я.В. Остафійчук / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДЕТУТ, 2012. – С. 157 – 175.
7. Jamasb T. Benchmarking and regulation of electricity transmission and distribution utilities: lessons from international experience [Електронний ресурс] / T. Jamasb, M. Pollit.

– 2000. – 30 р. – Режим доступу:
<http://www.econ.cam.ac.uk/dae/repes/cam/pdf/wp0101.pdf>.

8. Бабак А.В. Особливості визначення регуляторної бази активів для цілей ціноутворення у сфері теплопостачання в Україні / А. В. Бабак // Економіка України. – 2012. – № 12. – С. 51 – 64.

9. Бражнікова Л. Ціновий чинник економічної поведінки виробників житлово-комунальних послуг / Л. Бражнікова // Галицький економічний вісник. – 2012. – №3(36). – С. 66-75.

10. Полуянов В. Комплексна характеристика методів ціноутворення на житлово-комунальні послуги / В. Полуянов, А. Савенко // Схід. – 2009. – №9(100). – С. 40 – 47.

11. Инякин В.Н. Обеспечение надёжности жизнеобеспечения в центрах урбанизации Донбасса / В.Н. Инякин, М.В. Леденева // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2(20). – С. 4 – 9.

12. Эрлих Г.В. Урбанизационная роль инфраструктуры в развитии городской экономики / Г.В. Эрлих // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия «Экономика и менеджмент» – 2011. – № 21. – С. 164 – 166.

13. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1875-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 47. – Ст. 514. – (Зі змін. та допов.).

14. Индекси цін в Україні в липні 2016 р. : експрес-випуск від 08.08. 2016 р. №122/0/11вн-16. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 4 с.

15. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/index.php?category=tp-stat>.